

## ΙΩΑΝΝΗΣ-ΓΑΒΡΙΗΛ ΕΥΝΑΡΔΟΣ

Ένας «από μηχανής θεός» κατά τη συγκρότηση του ελληνικού κράτους

### Η περίπτωση της εισαγωγής των πρώτων ελληνικών τραπεζογραμματίων

Εάν ένας σύγχρονος τραγωδός ήθελε να παρουσιάσει στο έργο του το ρόλο που διαδραμάτισε ο Ιωάννης-Γαβριήλ Ευνάρδος κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 και τα χρόνια που ακολούθησαν, είναι σίγουρο ότι θα τον εμφάνιζε ως τον από μηχανής θεό!

Είναι πράγματι δύσκολο να βρει κανείς πτυχή της περιόδου αυτής όπου ο Ευνάρδος να μην παρεμβαίνει για να στηρίξει με κάθε μέσο, υλικό και παραινετικό, κινητοποιώντας δυνάμεις παντού στην Ευρώπη και προσπαθώντας να εμψυχήσει στους σκλαβωμένους, ή μόλις απελευθερωμένους Έλληνες, ιδέες και πρακτικές, που θα τους δώσουν τη δυνατότητα να καλύψουν όχι σταδιακά, αλλά διαμιάς τέσσερις αιώνες σκλαβιάς και στασιμότητας, ώστε να ακολουθήσουν το ρυθμό της Ευρώπης.

Συναντάμε τον Ευνάρδο να στηρίζει με χρήμα και εφόδια τον απελευθερωτικό αγώνα. Να δραστηριοποιείται προωθώντας την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών φιλελληνικών κοιμιτάτων, τα οποία όχι μόνο στηρίζουν οικονομικά τον αγώνα της ανεξαρτησίας, αλλά συμβάλλουν στη δημιουργία φιλελεύθερου προς την Ελλάδα κλίματος, σε μια Ευρώπη όπου η Ιερά Συμμαχία κυριαρχεί. Να παρεμβαίνει σε αυλές και κυβερνήσεις, για να υποστηρίξει τον ξεσηκωμένο ελληνικό λαό. Δεν παραλείπει μάλιστα να γράψει στον Καραϊσκάκη, προτρέποντάς τον σε κατευνασμό των εσωτερικών ερίδων, που κινδυνεύουν να οδηγήσουν την επανάσταση σε αδιέξοδο και ενδεχόμενη καταστροφή.

Όταν η χώρα πλέον απελευθερώνεται, ο Ευνάρδος δεν περιορίζεται στην οικονομική ενίσχυση της Ελλάδας. Θα γίνει σύμβουλος και καθοδηγητής των ελληνικών αρχών, που συγκαταλέγουν στους κόλπους τους πολλά πρόσωπα με τα οποία ο Ευνάρδος είχε συνδεθεί πριν και κατά τη διάρκεια της Επανάστασης. Η σχέση του με τον πρώτο κυβερνήτη της ελεύθερης Ελλάδας είναι ενδεικτική: παλιά και δοκιμασμένη. Βέβαια με τον καιρό, όπως διαπιστώνεται από τα αντίγραφα των επιστολών του (copie de lettres), αποστέλλει επιστολές σχεδόν σε όλους τους Έλληνες πολιτικούς της εποχής.

Γεννημένος στη Lyon στις 28 Δεκεμβρίου του 1775, τα πρώτα χρόνια της ζωής του Ευνάρδου δεν είναι εύκολα. Αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη γενέτειρά του σε ηλικία 18 ετών και να επιστρέψει στη Rolle, όπου οι πρόγονοί του είναι δημογραφημένοι από το 1686, για να γλιτώσει από την Τρομοκρατία. Θα εκπατρισθεί στην Ιταλία και θα δουλέψει ως έμπορος στη Γένοβα. Από το σημείο αυτό ξεκινά μια συναρπαστική ζωή, που θα του δώσει την ευκαιρία, με εργατικότητα και πείσμα, να αποκτήσει πλούτη, να έρθει σε επαφή με αυτοκράτορες, βασιλιάδες

και πρίγκιπες. Θα αποκτήσει τεράστια πείρα από την εργασία του στην ανόρθωση των οικονομικών ανεξάρτητων κρατιδίων της τότε Ιταλίας. Θα γίνει ο έμπιστος πολλών σημανουσών προσωπικοτήτων της διεθνούς πολιτικής και οικονομικής ζωής και θα διεκπεραιώσει, με διακριτικότητα, μεγάλο αριθμό λεπτών αποστολών.

Η ενασχόληση του Εϋνάρδου με τα ελληνικά πράγματα δεν έχει ως αφετηρία το θαυμασμό προς την κλασική Ελλάδα, που βρίσκεται στο επίκεντρο της σκέψης του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, όπως συμβαίνει με πολλούς πνευματικούς ανθρώπους της εποχής. Πραγματιστής και άνθρωπος της δράσης, θα παθιαστεί με την Ελλάδα λόγω της σχέσης που αποκτά με τον Κορφιάτη Καποδίστρια στο Παρίσι, στην εκεί Συνδιάσκεψη του 1813, σχέση που θα αναπτυχθεί ακόμα περισσότερο τον επόμενο χρόνο, στο Συνέδριο της Βιέννης. Η βοήθεια που προσφέρει ο εκπρόσωπος του τσάρου Αλεξάνδρου, Καποδίστριας, στην αντιπροσωπεία της Γενεύης, της οποίας γραμματέας είναι ο Εϋνάρδος, και στη συνέχεια η εμπλοκή του πρώτου στις επίπονες διαπραγματεύσεις ώστε να επιτευχθεί η «*Συνομοσπονδιακή Συμφωνία*» της Ελβετίας θα δέσουν τους δύο ανθρώπους για μία ολόκληρη ζωή.

Την ίδια περίπου εποχή αντίστοιχη φιλία θα αναπτυχθεί μεταξύ του Καποδίστρια και του Γεωργίου Σταύρου, προερχόμενου από τα Γιάννενα, που την ίδια εποχή διευθύνει τον οικογενειακό εμπορικό οίκο στη Βιέννη. Καθώς ο Καποδίστριας περνά από τη Βιέννη, για να πάει στην Πετρούπολη να αναλάβει τα καθήκοντά του στην Αυλή του Αλεξάνδρου, θα γνωριστεί με τον Γεώργιο Σταύρο.

Επανερχόμενος για να συμμετάσχει στο Συνέδριο της Βιέννης, 1814-1815, θα ιδρύσει, με έναν αριθμό Ελλήνων εγκατεστημένων στη Βιέννη, μεταξύ των οποίων και ο Σταύρος, την *Εταιρεία των Φιλομούσων της Βιέννης*, σαν εκείνη που έχει ήδη συσταθεί στην Αθήνα, όταν ακόμα ο Καποδίστριας υπηρετεί στην *Ιόνιο Πολιτεία*. Οι φιλόμουσες αυτές εταιρείες, στις οποίες συμμετέχουν Έλληνες και φιλέλληνες, υπό το πρόσχημα της διάσωσης των ελληνικών αρχαιοτήτων και της μελέτης τους, συνιστούν πρόδρομες ή παράλληλες με τη *Φιλική Εταιρεία* μυστικές οργανώσεις που αποβλέπουν στην προετοιμασία του απελευθερωτικού αγώνα.

Ο Καποδίστριας θα αποτελέσει αργότερα τον συνδετικό κρίκο μεταξύ Εϋνάρδου και Σταύρου, τους οποίους θα ενώσει μια, εκ του μακρόθεν, στενή συνεργασία για τη δημιουργία των πρώτων οικονομικών δομών του νεότευκτου ελληνικού κράτους.

Ο Εϋνάρδος, βάσει της μακράς προσωπικής πείρας από τις δραστηριότητές του κυρίως στην Ιταλία, είναι πεπεισμένος ότι ένα κράτος δεν είναι δυνατό να ορθοποδήσει και να επιβιώσει χωρίς σύγχρονο οικονομικό μηχανισμό. Την ιδέα αυτή προσπαθεί να εμψύσησει τόσο στον Καποδίστρια, μόλις αναλαμβάνει Κυβερνήτης της Ελλάδας, όσο και στον Όθωνα στη συνέχεια.

Με την άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα ο Εϋνάρδος θα στείλει το συμπατριώτη του Elie-Ami Betant να υπηρετήσει ως γραμματέας του Κυβερνήτη. Παράλληλα ο Σταύρος θα εμπλακεί σε όλους τους εμβρυακής μορφής οικονομικούς μηχανισμούς που δημιουργούνται στο νεοαπελευθερωμένο ελληνικό κράτος, στην *τριμελή επί των Οικονομικών Επιτροπήν*, ως μέλος του *Τμήματος Οικονομίας του Πανελληνίου*, στη διεύθυνση της *Ελληνικής Χρηματιστικής Τραπεζής*, τους οποίους θα στήσει ο Κυβερνήτης ακολουθώντας τις προτροπές του Εϋνάρδου.

Η απόπειρα του Καποδίστρια να ιδρύσει τραπεζικό οργανισμό και να εκδώσει χαρτονόμισμα, τους *Φοίνικες*, δεν θα ευδοκιμήσει. Σε μια χώρα όπου η εγχρήματη οικονομία είναι ακόμα σχεδόν ανύπαρκτη, αλλά και όσοι συμμετέχουν σ' αυτήν είναι συνηθισμένοι στο μεταλλικό χρήμα, η κοινωνία δεν είναι έτοιμη να αποδεχτεί την καινοτομία του χαρτονομίσματος.

Η δολοφονία του Κυβερνήτη, δύο χρόνια αργότερα, θα τερματίσει άδοξα την πρώτη αυτή απόπειρα δημιουργίας τραπεζικού οργανισμού και έκδοσης τραπεζογραμματίων.

Καταφθάνοντας ο Όθωνας στην Ελλάδα, έχει ήδη επιλέξει ως νομισματική μονάδα τη δραχμή και φέρνει μαζί του μεταλλικό νόμισμα κατασκευασμένο στη Βαυαρία. Είναι δε πολύ διστακτικός στο να ξεκινήσει διαδικασίες ίδρυσης τραπεζικού οργανισμού. Ίσως επειδή αναλογίζεται την προηγούμενη αποτυχία του Καποδίστρια, αλλά περισσότερο μάλλον επειδή διστάζει να επιλέξει ξένο επενδυτή, φοβούμενος μη διαταράξει τις ισορροπίες που υποστήριζαν την ανάρρησή του στο θρόνο.

Ο Εϋνάρδος, που έχει αποφασίσει να εμπλακεί και προσωπικά στην ίδρυση τραπεζικού οργανισμού στην Ελλάδα, θα επιδειξεί, και στην περίπτωση αυτή, τα μεγάλα ταλέντα του, την επιμονή και υπομονή που διαθέτει για να φτάσει τους στόχους που θέτει.

Θα φροντίσει να πάει στην οθωνική Αθήνα, για να βοηθήσει στη συγκρότηση των κρατικών οικονομικών μηχανισμών, ο Γάλλος οικονομολόγος και άνθρωπος που χαίρει της εμπιστοσύνης του Εϋνάρδου Arthémond Regny, τον οποίο έχει και στο παρελθόν στείλει στην επαναστατημένη Ελλάδα ως προσωπικό απεσταλμένο, για να έρθει σε επαφή με τους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες της επανάστασης και να του μεταφέρει πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατεί.

Ο Regny θα καταλάβει αμέσως τη θέση του *Γενικού Επόπτη των Οικονομικών του Βασιλείου*. Το 1834 θα ιδρύσει το *Ελεγκτικό Συνέδριο*, του οποίου θα γίνει πρόεδρος και στο οποίο συμμετέχει και ο Γ. Σταύρος.

Από τη μεριά του ο Εϋνάρδος δεν παύει να συμβουλεύει τον Όθωνα στα οικονομικά, χωρίς πάντα να εισακούεται. Παράλληλα προσπαθεί να ιδρύσει τράπεζα μόνος του ή σε συνεργασία με Άγγλους ή Ολλανδούς κεφαλαιούχους. Για το σκοπό αυτό έχει εισαγάγει στην Ελλάδα 300.000 φράγκα.

Από τη μεριά του ο Όθωνα, στις 25 Ιανουαρίου 1836, θεωρώντας ότι έχει καταλήξει σε συμφωνία με τους Άγγλους κεφαλαιούχους, εκδίδει νόμο *Περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης*. Η προσπάθεια αυτή δε θα ευοδωθεί.

Ο Εϋνάρδος, βλέποντας ότι τα πράγματα έχουν αποτελεματωθεί και έχοντας εκτιμήσει τις ικανότητες του Σταύρου, τόσο από τη θητεία του δίπλα στον Καποδίστρια όσο και από τη συνυπηρέτηση με τον Regny στο Ελεγκτικό Συνέδριο, εμπιστεύεται στους δύο άνδρες τα κεφάλαια που έχει εισαγάγει για την ίδρυση τράπεζας, προκειμένου να ανοίξουν γραφείο για την έκδοση προεξοφλητικών εμπορικών γραμματίων.

Ύστερα από σχεδόν δύο χρόνια λειτουργίας του προεξοφλητικού γραφείου του Γεωργίου Σταύρου και τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα που έχει παρουσιάσει, διευθύνοντας συγχρόνως ένα λεπτό διεθνές παιχνίδι ισορροπιών, με την ενεργό διαπραγματευτική συμμετοχή του Regny, κατορθώνει να αποθαρρύνει τους ξένους επενδυτές και πείθει τον Όθωνα να εγκαταλείψει τους δισταγμούς του, ώστε να δημιουργηθεί μια αμιγώς ελληνική τράπεζα.

Στις 30 Μαρτίου του 1841 δημοσιεύεται στο φύλλο 6 της *Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* ο νόμος *Περί συστάσεως Εθνικής Τραπέζης*, «κατάστημα [...] εντελώς ιδιωτικών», με κεφάλαιο 5.000.000 δρχ. Θα διαθέτει το εκδοτικό προνόμιο, θα μπορεί να ανοίγει υποκαταστήματα και να εκτελεί εργασίες δανείων επί υποθήκη ή ενέχυρο και προεξοφλήσεις εμπορικών γραμματίων.

Ο «από μηχανής θεός» Εϋνάρδος θα κινηθεί και σ' αυτήν περίπτωση δραστήρια. Θα δανείσει το ελληνικό κράτος για να μπορέσει να καταβάλει την προκαταβολή για τις 1.000 μετοχές για τις οποίες έχει προεγγραφεί.

Θα κινητοποιήσει φίλους του κεφαλαιούχους παντού στην Ευρώπη, για να προεγγραφούν μέτοχοι.

Θα κινηθεί με τις επαφές του στη Γαλλία, για να εξασφαλίσει τα μέσα εκτύπωσης των πρώτων ελληνικών τραπεζογραμματίων της Εθνικής.

Η Τράπεζα της Γαλλίας στην οποία απευθύνεται δηλώνει ότι δεν αναλαμβάνει την κατασκευή για τρίτους, ούτε για επαρχιακές γαλλικές τράπεζες. Επιτρέπει όμως στους αρχιεργάτες της να το κάνουν ιδιωτικά.

Έτσι, με την έναρξη των εργασιών της Τράπεζας στις 22 Ιανουαρίου του 1842, θα κυκλοφορήσουν τα δύο πρώτα τραπεζογραμμάτια της πρώτης έκδοσης της Εθνικής των 100 και 500 δραχμών. Ο σχεδιασμός έχει γίνει από τη Lacoste père et fils aîné και η χάραξη από τον οίκο Normand fils.

Γρήγορα θα διαπιστωθεί ότι υπάρχει ανάγκη για μικρότερες αξίες, προς «ευκόλυνση και αύξηση της κυκλοφορίας». Ο Εϋνάρδος και πάλι θα επιφορτιστεί με το έργο. Το εκπληκτικό δε

είναι ότι ένας άνθρωπος του δικού του διαμετρήματος, με τον κύκλο των επαφών και των ασχολιών που έχει, δεν παραλείπει να ενδιαφέρεται και για την παραμικρή λεπτομέρεια.

Γράφει λοιπόν ο Εϋνάρδος στον Γεώργιο Σταύρο για τη συμπληρωματική αυτή έκδοση των 25 και 50 δραχμών, «προστέθηκαν ακόμα κάποια σημάδια, για να ελέγχεται η γνησιότητα του τραπεζογραμματίου, τα οποία πρέπει να γνωρίζει μόνο ο ίδιος και ο αρχιταμίας της Τράπεζας».

Τα δύο αυτά τραπεζογραμμάτια θα κυκλοφορήσουν το μεν των 25 δρχ. στις 29 Μαΐου το δε των 50 στις 14 Αυγούστου.

Για την επόμενη, τη δεύτερη έκδοση της Εθνικής Τράπεζας, της οποίας οι προπαρασκευαστικές συζητήσεις για την προετοιμασία της ξεκινούν ήδη από το 1845, ο Εϋνάρδος είναι πλέον απόλυτα ενήμερος. Γνωρίζει τα κατασκευαστικά των χαρτονομισμάτων και σε επιστολή του από το Παρίσι, στις 27 Ιουνίου 1845, κάνει σειρά τεχνικών παρατηρήσεων, περί ασφαλείας και αισθητικής, ενώ φροντίζει επίσης να εξασφαλίσει το τεχνικό προσωπικό και τους αναγκαίους προμηθευτές.

Ο αρχιτεχνίτης Durieux της τράπεζας της Γαλλίας προτείνει προδιαγραφές αντίστοιχες με αυτές των γαλλικών χαρτονομισμάτων. Προτείνει χαλύβδινες πλάκες, ειδικά χρώματα και αναλαμβάνει να επιβλέψει την κατασκευή χαρτιού άριστης ποιότητας.

Στέλνει αναλυτική προσφορά με κοστολόγηση, με την οποία η Τράπεζα συμφωνεί. Έπειτα από έλεγχο του Εϋνάρδου, υπογράφεται συμφωνητικό στις 31 Δεκεμβρίου στο Παρίσι, μεταξύ του Durieux και του προξένου της Ελλάδος Eichthal, που εκπροσωπεί την Τράπεζα και ο οποίος θα παρακολουθεί όλη την εκδοτική διαδικασία και θα εκτελεί τις πληρωμές προς τους κατασκευαστές.

Ο χαρακτήρας Saunier αποστέλλει μακέτα της διακόσμησης της νέας έκδοσης και τα δοκίμια της ταυτότητας, που επιστρέφονται με χειρόγραφες παρατηρήσεις.

Το δεκάδραχμο της δεύτερης έκδοσης θα κυκλοφορήσει την 1η Σεπτεμβρίου του 1849 και οι υπόλοιπες αξίες την 1η Φεβρουαρίου του 1850.

Ο Εϋνάρδος, στον οποίο είχε αποδοθεί το προσωνύμιο «φίλος της Ελλάδας» για τις μεγάλες υπηρεσίες του προς τη χώρα, από το 1848 αποσύρεται από τις δημόσιες δραστηριότητες και την κοινωνική ζωή.

Το 1862 ο βασιλιάς Όθωνας θα τον επισκεφθεί στο Beaulieu της Ελβετίας, για να του μεταφέρει αυτοπροσώπως την αγάπη και την ευγνωμοσύνη του ελληνικού λαού και να του παραδώσει ιδιοχείρως το ανώτατο ελληνικό παράσημο, το Μεγαλόσταυρο του Σωτήρος, το οποίο του είχε απονεμηθεί από το 1837.

Ο μεγάλος Ελβετός φιλέλληνας πέθανε στη Γενεύη στις 5 Φεβρουαρίου 1863, σε ηλικία 87 ετών.

Γεράσιμος Νοταράς  
25.09.2013